

Когато Исус разговаря със самарянката до Яковия кладенец в Сихар (дн. Наблус), тя Му казва: "Нашите бащи на този хълм са се покланяли" (Йоан 4:20). Жената има предвид хълма Гаризин, разположен на 2 км югозападно от града. От VIII в. пр. Хр. този хълм е център на поклонението на самаряните. След почти две десетилетия работа тук са открити останки от околността на самарянския храм и от по-късно построена византийска църква. В тази статия Ицхак Маген, ръководител на разкопките, обобщава ценните находки.

Хълмът Гаризин се намира южно от Сихем и от римския град Неаполис. Надморската височина е 886 м. В древността към хълма са водели два основни пътя: единият от север, от околността на Сихем, другият - от юг. На хълма Гаризин на територия от 100 акра са открити останки от елински град и византийска църква. Археологическите разкопки започват през 1982 г. и продължават без прекъсване до 2000 г.

Името на хълма се среща в Стария Завет и е свързано с времето, когато израилският народ навлиза в Ханаанската земя. Бог заповядва на израилтяните да изпълняват ритуалите, свързани с благословение и проклятие, на хълмовете Гаризин и Гевал: "А когато Господ, твоят Бог, те въведе в земята, към която отиваш, за да я притежаваш, тогава да положиш благословието на хълма Гаризин, а проклятието - на хълма Гевал" (Вт. 11:29). По-нататък в Библията се проследява разделението на племената, представят се думите на благословение и проклятие (Вт. 27:11-26). Исус Навиев извършва това веднага след като пора-

зява жителите на Гай (Ис. Нав. 8:30-35). Хълмът Гаризин се споменава отново в книгата „Съдии“ във връзка с притчата, разказана от Йотам: "Йотам... отиде и застана на върха на хълма Гаризин" (9:7). За този хълм не се говори повече в старозаветния текст нито през монархисткия период, нито във връзка с конфликта между Санавалат и Неемия при завръщането от вавилонския плен.

Гаризин се свързва с периода на втория храм (Йерусалимския храм на Неемия и Ездра, 6. пр.) в друг писмен документ. Йосиф Флавий твърди, че Санавалат издига там храм по подобие на Йерусалимския. Той помазва за първосвещеник зет си Манасия, който е от юдейски произход (брат на йерусалимския първосвещеник Юда). Това става през втората половина на IV в. пр. Хр., когато Александър Велики осъществява своите завоевателни походи. Много учени оспорват това твърдение на Йосиф Флавий заради приликата между неговата версия и казаното в книгата на Неемия: "И един от синовете на Йодай, син на първосвещеника Елиасив, беше зет на оронца Санавалат; затова го изпъдих от мен" (Неем. 13:28).

Свещените предели

Гаризин

Разкопките доказват, че първите околности на храма датират от V в. пр. Хр., а не 70 години по-късно, както пише Йосиф Флавий. Комплексът е изграден в края на управлението на Санавалат I, неприятеля на Неемия. По-късно, през Птолемеевия период (III в. пр. Хр.) край околностите на храма е построен голям град, а през периода на Селевкидите (първата половина на II в. пр. Хр) свещената територия е реставрирана и застроена отново, както вероятно и самият храм. Градът и храмът са разрушени при управлението на Йоан Хиркан I в голям пожар

Край града няма стена, въпреки че външните стени на къщите са един вид градска стена. Комплексът около храма обаче е ограден със здрава стена.

На юг е открит голям жилищен квартал. В центъра му има улица, която се простира на около 70 м на север и завършва с два площада, които служат като пазар. На югозапад от храмовия комплекс са открити останки от голям жилищен квартал, както и от осем фамилни постройки, разположени на улица, която се простира от изток към запад. В северните и северозападните квартали са намерени останки от

период (II в. пр. Хр.). През персийския период храмовият комплекс е по-малък - 96 x 96 м. Описаната в книгата на Йезекиил и в Храмовия свитък голяма порта с три стаи от всяка страна е открита тук на север. Комплексът от II в. пр. Хр. е много по-сложен и значително по-голям: 212 м в посока север-юг и 136 м изток-запад. На север и на изток са намерени две монументални порти с по две стаи от всяка страна на коридора. На западната страна е открито сложно изработено стълбище, което води от града към комплекса. През източната и югозападната порта са минавали поклонниците, дошли да принесат жертви.

Градът и храмовият комплекс са разрушени при голям пожар, причинен от Йоан Хиркан I в края на II в. пр. Хр. Градът повече не е възстановен.

Находки от храмовия комплекс

В храмовия комплекс и около него са намерени стотици хиляди кости на жертвени животни - овце, кози, говеда и гълъби. Открити са и стотици надписи върху строителни камъни, паважни плочи и трегери от елинистичния град на хълма Гаризин. Това са надписи за посвещение, оставени от поклонниците, които са идвали за жертвоприношения в храма. Те очевидно са били издълбани върху камъните от стената около храма, подобна на тази в Йерусалим, както се споменава в Мишна.

Надписите са с четири вида писменост и езици. Еврейската азбука, която все още е била широко използвана през периода на втория храм, и арамейската, обичайна за Йерусалим по това време, са идентични с използваните в Йерусалим писмености. Други надписи са на гръцки, датиращи от елинистичния и византийския период. Намерен е и късен надпис със самарянско писмо, все още използвано от самаряните. Редица надписи от хълма Гаризин удостоверяват древния самарянски обичай, който продължава до днес - върху камъни се издълбават думи на посвещение.

Византийската църква и околността ѝ

През 484 г. сл. Хр. византийският

Хълмът Гаризин. В центъра са основите на византийската църква. В лявата част от църквата са централният вход и дворът, свързан със самарянския храм.

(края на II в. пр. Хр). Множество монети от периода на Йоан Хиркан I и Александър Велики са намерени на това място.

Градът и околностите на храма

На хълма Гаризин около храмовия комплекс е открит голям град от персийския (края на V в. пр. Хр.) и елинистичния (III в. пр. Хр.) период. Градът е разделен на четири жилищни квартала: южен, западен, северозападен и северен. Находките показват, че тук е имало градско планиране, съществували са улици и постройки по тях.

други сгради и две маслиненни преси. На юг от храмовия комплекс е открито голямо жилище, съдържащо дузина стаи, масивна маслиненна преса, постройки, разположени според сложен план, и няколко магазина. Повечето сгради са подобни по конструкция и се състоят от централен двор, около който са разположени стаите, със стая за гости, спални и баня.

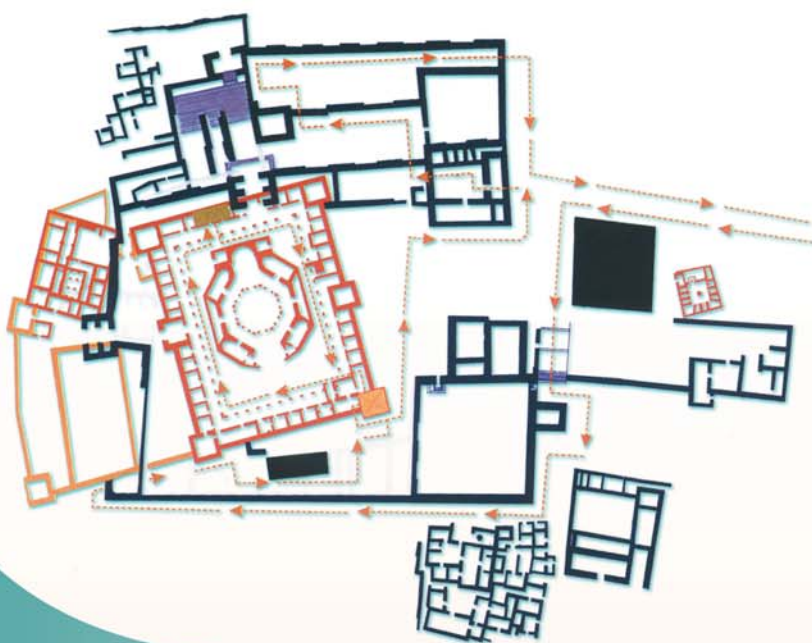
Храмовият комплекс е построен на най-високата точка от града, като самият храм е разположен в центъра. Различават се две фази на застрояване: ранна, от персийския период (края на V в. пр. Хр.) и по-късна, от елинистичния

император Зенон конфискува храмовия комплекс от самаряните и построява в неговите предели укрепен манастир и църква в чест на Мария, Божията майка. След като самаряните атакуват църквата, император Юстиниан (529 г. сл. Хр.) разширява околността ѝ на север и я укрепява със стена и кули. В резултат от този строеж самарянският храм е разрушен до основи.

Църковният комплекс е с размери 100 x 83 м. В северната му част има

Хр. малка група израилтяни устояват на разрухата и продължават да вярват, че хълмът Гаризин е свят.

Историята на самаряните през VII и VI в. пр. Хр. е пропита от несигурност. При завръщането от вавилонския плен в Сион в края на V в. пр. Хр. управителят на Самария Санавалат построява храм на хълма Гаризин. Градът се разраства и е в разцвет през елинисткия период. Той става духовен, религиозен, административен център на самарянския народ и обединява самаряните в Израил и диаспората.

План на крепостта на хълма Гаризин.

укрепен участък с голям басейн в центъра, а в южната част - осмоъгълна църква в средата на двор под формата на квадрат, ограден със здрава стена. Църквата е строена по плана и в архитектурно отношение спада към мемориалните църкви. Три входа от запад водят към нейната сграда.

Самарянското общество

Самаряните смятат, че са истински израилтяни от племената на Ефрем, Манасия и Левий. Според тяхното предание след разрушаването на Самария и изгнанието на Израил през 722 г. пр.

Храмът и градът са разрушени от Йоан Хиркан I в края на II в. пр. Хр. Това има пагубно въздействие върху самаряните. През периода на Хасмонеите и Иродианите няма данни за съдбата на самаряните. Когато римляните завладяват Израил (63 г. пр. Хр), самаряните са освободени от гнета на Хасмонеите и правят сериозни опити да възобновят поклонението на хълма Гаризин. Римляните потискат тези усилия със сила. С основаването на град Флавия-Неаполис (Сихем) се слага край на тези национално-религиозни стремежи. През втората половина на IV в. сл. Хр. самарянското общество на-

влиза в разцвет и пуска дълбоки корени в римското управление и култура.

През IV в. сл. Хр., в началото на византийското управление, при видния самарянски водач Баба Раба започва "самарянското религиозно възрождение". Баба Раба възстановява свещения комплекс на хълма Гаризин и го превръща в място за поклонничество след 400 години прекъсване.

Той основава самарянските синагоги главно в самарянския район. В летописите от този период се споменава за осем синагоги, построени от него. Останки от две от тях - Ел-Кирбе и Кирбет Самара - са намерени при разкопките. Тези синагоги имат уникален план. Подобни на юдейските синагоги от този период, подовите им мозайки са украсени с религиозни мотиви като Ковчег на Завета, масата с присъствените хлябове, Менора и т.н.

Разрастването на самарянското общество извън пределите на района поражда страх у християните и в средата на V в. сл. Хр. византийският император Зенон решава да построи в самарянския храмов комплекс на хълма Гаризин църква в чест на Мария, Божията майка. В отговор самаряните започват бунт, който продължава около 100 години. Това довежда самарянското общество до упадък - тенденция, която непрекъснато се засилва през арабския период и достига критични размери през 1917 г., когато самаряните са само 146 души.

През 2000 г. те наброяват 625 души, които живеят в два центъра: 301 самаряни на хълма Гаризин и 324 - в Холон.

Самарянската религия има четири основни принципа:

- един Бог
- един пророк - Мойсей, синът на Амрам
- едно Свято Писание - петте книги на Тората (книгите на Закона, т.е. Петокнижието);
- едно свято място - хълмът Гаризин.

Учхак Маген